

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
С. Македонија

Воронешки државен универзитет
Русија

Универзитет имени Гоце Делчева,
г. Штип, С. Македонија

Воронежский государственный университет
Россия

Goce Delcev University in Stip,
N. Macedonia

Voronezh State University
Russia

Петта меѓународна научна конференција

Пятая международная научная конференция

Fifth International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

8-9 октомври 2020 / 8-9 октябрия 2020 / 8-9 October 2020

Штип

Штип

Stip

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
С. Македонија
Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
С. Македонија
Goce Delcev University in Stip,
N. Macedonia

Воронешки државен универзитет
Русија
Воронежский государственный университет
Россия
Voronezh State University
Russia

Петта меѓународна научна конференција

Пятая международная научная конференция

Fifth International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЯ, КУЛЬТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ СБОРНИК СТАТЕЙ CONFERENCE PROCEEDINGS

8-9 октомври 2020 | 8-9 октябрия 2020 | 8-9 October 2020

Штип

Штип

Stip

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

ФИЛКО
FILKO

Јазично уредување

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)
Марјана Розенфелд (руски јазик)
Билјана Иванова (англиски јазик)
Снежана Кирова (англиски јазик)
Татјана Уланска (англиски јазик)

Техничко уредување

Костадин Голаков
Наташа Сарафова
Ирина Аржанова
Кире Зафиров

Адреса на организацискиот комитет:

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А

Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Воронешки државен универзитет

Филолошки факултет

г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

316.7(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција филологија, култура и образование (5 ;
2020 ; Штип)

Зборник на трудови / Петта меѓународна научна конференција ФИЛКО
филологија, култура и образование, 8-9 октомври 2020, Штип = Сборник
статей / Пятая международная научная конференция ФИЛКО филология,
культура и образование, 8-9 октября 2020, Штип = Conference proceedings
/ Fifth International scientific conference FILKO philology, culture and
education, 8-9 October 2020, Stip. - Штип : Универзитет “Гоце Делчев”,
2021. - 465 стр. ; 21 см

Трудови на мак., рус. и англ. јазик. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-787-2

1. Напор. ств. насл.

а) Културологија -- Собири

COBISS.MK-ID 52932613

ОРГАНИЗАЦИСКИ КОМИТЕТ

Драгана Кузмановска, Филолошки факултет при УГД
Жана Грачева, Филолошки факултет при ВГУ
Весна Коцева, Филолошки факултет при УГД
Татјана А. Тернова, Филолошки факултет при ВГУ
Виолета Димова, Филолошки факултет при УГД
Генадиј Ф. Ковалов, Филолошки факултет при ВГУ
Костадин Голаков, Филолошки факултет при УГД
Лариса В. Рибачева, Филолошки факултет при ВГУ

МЕЃУНАРОДЕН ПРОГРАМСКИ КОМИТЕТ

Виолета Димова (Македонија)
Даниела Коцева (Македонија)
Драгана Кузмановска (Македонија)
Ева Ѓорѓиевска (Македонија)
Марија Кусевска (Македонија)
Силвана Симоска (Македонија)
Татјана Стојановска Иванова (Македонија)
Лариса В. Рибачева (Русија)
Софија Алемпиевиќ (Русија)
Татјана А. Тернова (Русија)
Татјана Атанасоска (Австрија)
Олег Н. Фенчук (Белорусија)
Јулиа Дончева (Бугарија)
Билјана Мариќ (Босна и Херцеговина)
Душко Певуља (Босна и Херцеговина)
Волф Ошлис (Германија)
Волфганг Моч (Германија)
Габриела Б. Клајн (Италија)
Михал Ванке (Полска)
Мајкл Рокланд (САД)
Даниела Костадиновиќ (Србија)
Селена Станковиќ (Србија)
Тамара Валчик-Булиќ (Србија)
Ахмед Ѓуншен (Турција)
Неџати Демир (Турција)
Шерифе Сехер Ерол Чалџшкан (Турција)
Карин Руке-Брутен (Франција)
Танван Тонтат (Франција)
Марија Рејес Ферер (Шпанија)
Технички секретар
Нагаша Сарафова
Јована Караниќиќ-Јосимовска
Ирина Аржанова
Главен и одговорен уредник
Драгана Кузмановска

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Драгана Кузмановска, Филологический факультет при УГД
Жанна Грачева, Филологический факультет при ВГУ
Весна Коцева, Филологический факультет при УГД
Татьяна А. Тернова, Филологический факультет при ВГУ
Виолета Димова, Филологический факультет при УГД
Геннадий Ф. Ковалев, Филологический факультет при ВГУ
Костадин Голаков, Филологический факультет при УГД
Лариса В. Рыбачева, Филологический факультет при ВГУ

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Виолета Димова (Македонија)
Даниела Коцева (Македонија)
Драгана Кузмановска (Македонија)
Ева Ѓергиевска (Македонија)
Мария Кусевска (Македонија)
Силвана Симоска (Македонија)
Татјана Стојановска-Иванова (Македонија)
Лариса В. Рыбачева (Россия)
Софја Алемпиевич (Россия)
Татјана А. Тернова (Россия)
Татјана Атанасоска (Австрија)
Олег Н. Фенчук (Беларусь)
Јулиа Дончева (Болгария)
Биљана Марич (Боснија и Херцеговина)
Душко Певуља (Боснија и Херцеговина)
Волф Ошлис (Германија)
Волфганг Моч (Германија)
Мария Рейес Феррер (Испанија)
Габриелла Б. Клејн (Италија)
Ева Бартос (Полска)
Михал Ванке (Полска)
Мајкл Рокланд (США)
Даниела Костадинович (Србија)
Селена Станкович (Србија)
Тамара Валчич-Булич (Србија)
Ахмед Ѓюншен (Турција)
Неджати Демир (Турција)
Шерифе Сехер Эрол Чалшкан (Турција)
Карин Рукэ-Брутэн (Франција)
Танван Тонтат (Франција)
Ученый секретарь
Нагаша Сарафова
Јована Караникич-Јосимовска
Ирина Аржанова

Главный редактор

Драгана Кузмановска

Языковая редакция

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонский язык)

Марьяна Розенфельд (русский язык)

Бильяна Иванова (английский язык)

Снежана Кирова (английский язык)

Татьяна Уланска (английский язык)

Техническое редактирование

Костадин Голаков

Наташа Сарафова

Ирина Аржанова

Кире Зафиров

Адрес организационного комитета

Университет им. Гоце Делчева – Штип

Филологический факультет

ул. „Крсте Мисирков“ д. 10-А

Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македония

Воронежский государственный университет

Филологический факультет

г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Россия

Э-почта: filko.conference@gmail.com

Веб-сайт: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

EDITORIAL STAFF

Dragana Kuzmanovska, Faculty of Philology, UGD
Zhana Gracheva, Faculty of Philology, VGU
Svetlana Jakimovska, Faculty of Philology, UGD
Tatyana A. Ternova, Faculty of Philology, VGU
Violeta Dimova, Faculty of Philology, UGD
Genadiy F. Kovalyov, Faculty of Philology, VGU
Kostadin Golakov, Faculty of Philology, UGD
Larisa V. Rybatcheva, Faculty of Philology, VGU

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Daniela Koceva (Macedonia)
Dragana Kuzmanovska (Macedonia)
Eva Gjorgjievska (Macedonia)
Marija Kusevska (Macedonia)
Silvana Simoska (Macedonia)
Tatjana Stojanovska-Ivanova (Macedonia)
Violeta Dimova (Macedonia)
Larisa V. Rybatcheva (Russia)
Sofya Alempijevic (Russia)
Tatyana A. Ternova (Russia)
Tatjana Atanasoska (Austria)
Oleg N. Fenchuk (Belarus)
Yulia Doncheva (Bulgaria)
Biljana Maric (Bosnia and Herzegovina)
Dushko Pevulja (Bosnia and Herzegovina)
Wolf Ochlies (Germany)
Wolfgang Motch (Germany)
Gabriella B. Klein (Italy)
Ewa Bartos (Poland)
Michal Wanke (Poland)
Danijela Kostadinovic (Serbia)
Selena Stankovic (Serbia)
Tamara Valchic-Bulic (Serbia)
Maria Reyes Ferrer (Spain)
Ahmed Gunshen (Turkey)
Necati Demir (Turkey)
Şerife Seher Erol Çalışkan
Karine Rouquet-Brutin (France)
That Thanh-Vân Ton (France)
Michael Rockland (USA)

Conference secretary

Natasha Sarafova
Jovana Karanikic-Josimovska
Irina Arzhanova

Editor in Chief

Dragana Kuzmanovska

Language editor

Danica Atanasovska-Gavrilova (Macedonian)
Maryana Rozenfeld (Russian)
Biljana Ivanova (English)
Snezana Kirova (English)
Tatjana Ulanska (English)

Technical editing

Kostadin Golakov
Natasha Sarafova
Irina Arzhanova
Kire Zafirov

Address of the Organizational Committee

Goce Delcev University - Stip

Faculty of Philology

Krste Misirkov St. 10-A

PO Box 201, Stip - 2000, Republic of Macedonia

Voronezh State University

Faculty of Philology

10 pl. Lenina, Voronezh, 394006, Russia

E-mail: filko.conference@gmail.com

Web-site: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

СОДРЖИНА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Suzana R. Bunčić - ANDRIĆ'S EARLY STORIES WITH ELEMENTS OF ALLEGORY AND SATIRE	13
2. Катерина Видова - ГЛАГОЛСКИОТ ПРИЛОГ ВО УЛОГА НА ПРИЛОШКА ОПРЕДЕЛБА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И НЕГОВИТЕ АНГЛИСКИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ	19
3. Ана Витанова - Рингачева - СОБИРАЧИТЕ НА МАКЕДОНСКОТО НАРОДНО ТВОРЕШТВО ОД ЦЕПЕНКОВ ДО ДЕНЕС (НА 100-ГОДИШНИНАТА ОД СМРТТА НА МАРКО ЦЕПЕНКОВ)	27
4. Бранка Гривчевска - МОДУЛАЦИЈАТА КАКО ПРЕВЕДУВАЧКА ПОСТАПКА ВО МАКЕДОНСКИОТ ПРЕВОД НА РОМАНОТ „ПАЛОМАР“ ОД ИТАЛО КАЛВИНО	33
5. Сашка Грујовска-Миланова - ИНТЕГРАЦИЈА НА ГЕРМАНИЗМИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	43
6. Јованка Денкова - СОЦИЈАЛНИТЕ РАСКАЗИ НА АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ И БОРИС БОЈАЦИСКИ	49
7. Марија Ѓорѓиева Димова - ИНТЕРДИСКУРСИВНИТЕ ДИЈАЛОЗИ НА ЛИРИКАТА.....	57
8. Ивана Ѓорѓиева, Александар Нацов - ГАСТРОНОМСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ИСТОЧНИОТ РЕГИОН НА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА.....	69
9. Биљана Иванова, Драгана Кузмановска, Снежана Кирова ПРЕДНОСТИ ПРИ УЗУЧУВАЊЕТО НА СТРАНСКИ ЈАЗИК ОД НАЈМАЛА ВОЗРАСТ	75
10. Билјана Ивановска, Марија Кусевска, Цвета Мартиновска Банде ЈАЗИЧЕН КОРПУС НА МАКЕДОНСКИТЕ ИЗУЧУВАЧИ ПО АНГЛИСКИ И ГЕРМАНСКИ КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ	79
11. Лела Ивановска - КРЕАТИВНОСТА ВО НАСТАВАТА ПО АНГЛИСКИ ЈАЗИК КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИК	87
12. Natka Jankova Alagjovska - INTERCULTURAL COMMUNICATION CONGITION OF ENGLISH LANGUAGE TEACHERS IN OUR COUNTRY AND ABROAD	95
13. Сашка Јовановска - УСВОЈУВАЊЕ ВТОР ЈАЗИК- ПЕДАГОШКА ГРАМАТИКА	105
14. Луси Караниколова-Чочоровска - „ПРОСВЕТИТЕЛСТВОТО ВО ЈУЖНОСЛОВЕНСКИТЕ ЛИТЕРАТУРИ“ (ПРЕГЛЕД)	113
15. Карначук Ирина Јурьевна - ПОРЯДОК СЛОВ И ИНВЕРСИЈА КАК СПОСОБИ ВЪРАЖЕНИЯ ЕКСПРЕССИВНОСТИ	119
16. Милена Касапоска-Чадловска - ГРАМАТИКАТА ВО УЧЕБНИЦИТЕ ПО ФРАНЦУСКИ ЈАЗИК ЗА СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ	123
17. Лидија Ковачева - ДЕМОНОЛОШКИТЕ ПРЕТСТАВИ КАЈ АСИРЦИТЕ И БАБИЛОНЦИТЕ	133
18. Славчо Ковилоски - ПРОТОТИПИ НА ЖЕНСКИ ЛИКОВИ ВО МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ И ФОЛКЛОРОТ ОД XIX ВЕК	141
19. Весна Кожинкова - РЕФЕРЕНЦИЈАЛНОСТА ВО РОМАНОТ „МЕМОАРИТЕ НА АЛБЕРТ АЛНШТАН“ ОД КИРЕ ИЛИЕВСКИ.....	149

20. Кристина Костова, Марија Крстева, Наталија Попзарјева, Крсте Илиев, Драган Донеv - ДРАМАТА ВО СРЕДЕН ВЕК КАКО ОСНОВА ЗА ОЗНАЧУВАЊЕ НА КУЛТУРНИОТ ИДЕНТИТЕТ ВО АНГЛИЈА	155
21. Мирјана Коцалева, Александра Стојанова, Билјана Златановска, Наташа Стојковиќ - ПРИМЕНА НА РАЗЛИЧНИ МЕТОДИ НА УЧЕЊЕ НА ИНФОРМАТИЧКИТЕ ПРЕДМЕТИ	163
22. Весна Коцева - ГЛАВНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА КОМУНИКАТИВНИОТ ПРИСТАП	169
23. Весна Коцева, Марија Тодорова - ОСНОВНИ НАЧЕЛА НА ПРИРОДНИОТ ПРИСТАП НА КРЕШЕН И ТЕРЕЛ	177
24. Даниела Коцева, Шукрије Барути, Снежана Мирасчиева - ЈАЗИКОТ И ГОВОРОТ ВО ФУНКЦИЈА НА ОПШТЕСТВЕНА И ИНДИВИДУАЛНА АДАПТАЦИЈА	183
25. Даниела Коцева, Снежана Мирасчиева - РЕФЛЕКСИЈАТА НА ОДДЕЛНИ ТЕЛЕВИЗИСКИ СОДРЖИНИ И ПОЈАВАТА НА НАСИЛСТВО КАЈ ДЕЦАТА	191
26. Драгана Кузмановска, Лидија Ристова, Биљана Иванова МОЌТА НА ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ ВО СВЕТОТ НА РЕКЛАМИТЕ	199
27. Marija Kusevska - WHERE DIRECTNESS AND INDIRECTNESS RESIDE	207
28. Лидија Лумпова - СООТНОШЕНИЕ ГОЛОСА АВТОРА И ГОЛОСОВ ГЕРОЕВ В ХУДОЖЕСТВЕННИХ СИСТЕМАХ ТОЛСТОГО И ДОСТОЕВСКОГО (НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНА -ЭПОПЕИ Л.Н. ТОЛСТОГО «ВОЙНА И МИР», РОМАНОВ Ф.М. ДОСТОЕВСКОГО «ПРЕСТУПЛЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ», «ИДИОТ», «БРАТЪЯ КАРАМАЗОВЫ»)	215
29. Ранко Младеноски - ХИПОТЕКСТОТ ВО ПОЕЗИЈАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ	223
30. К.А. Нагина - ТВОРЧЕСТВО Л.Н. ТОЛСТОГО В ПРОСТРАНСТВЕ СОВРЕМЕННОГО ФИЛОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ	233
31. Георгий Недюрмагомедов - ФОРМИРОВАНИЕ МЕТАПРЕДМЕТНЫХ УМЕНИЙ УЧАЩИХСЯ ОСНОВНОЙ ШКОЛЫ В ПРОЦЕССЕ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	241
32. Першина Татьяна Ивановна - ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ ПО ГЕОГРАФИИ	247
33. Мария Попова - РОЛЬ И ФУНКЦИИ МУЗЕЕВ В ФОРМИРОВАНИИ СОВРЕМЕННОГО ГУМАНИТАРИЯ	253
34. Vesna Prodanovska-Poposka - ACQUIRING PROPER PRONUNCIATION: AN OVERVIEW OF A SET OF EXERCISES FOR IMPROVING ENGLISH LONG /i:/ AND /u:/ VOWELS	259
35. Цветанка Ристова Магловска, Младен Мицевски ИСКУСТВЕНО УЧЕЊЕ КАКО АЛАТКА ЗА ИНСПИРИРАЊЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ВО УГОСТИТЕЛСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ	265
36. Петја Рогич, Драган Донеv - МИНАТИТЕ ВРЕМИЊА ВО БУГАРСКИОТ И МАКЕДОНСКИОТ ПРЕВОД НА „ВУЈКО ВАЊА“ ОД АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ ВО ОДНОС НА МИНАТИТЕ ВРЕМИЊА ВО СРПСКИОТ ПРЕВОД	273

37. Наташа Сарафова - ВЛИЈАНИЕТО НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И КУЛТУРНИТЕ ПОЛИТИКИ ВРЗ ВИДЛИВОСТА НА НАЦИОНАЛНИТЕ КНИЖЕВНОСТИ (Пример : Норвешка книжевност)	281
38. Наташа Сарафова, Марица Тасевска - АСПЕКТИ НА КНИЖЕВНИТЕ ИНДУСТРИИ ВО НОРВЕШКА	291
39. Simona Serafimovska - STRUCTURE OF THE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS AT THE UNIVERSITIES IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA	297
40. Елена Владимировна Сидорова - ЛОГИЧЕСКИЕ ОШИБКИ В ПИСЬМЕННЫХ РАБОТАХ УЧАЩИХСЯ	305
41. Александра Стојанова, Мирјана Коцалева, Наташа Стојковиќ, Билјана Златановска - ПРИМЕНА НА VARK МОДЕЛОТ ВО ПРОЦЕСОТ НА УЧЕЊЕ	311
42. Анета Стојановска-Стефанова, Марија Магдинчева-Шопова - ПРЕДИЗВИЦИТЕ ОД ПОЛИТИЧКАТА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА ЗА ДРЖАВИТЕ	319
43. Aleksandra P. Taneska, Blagojka Zdravkovska-Adamova CREATING SYLLABUS AND DEVELOPING GRADING CRITERIA FOR MACEDONIAN LANGUAGE FOR PROFESSIONAL PURPOSES AT SEEU ACCORDING TO NEEDS BASED ANALYSIS	327
44. Ольга Тихонова - И.В. ГЁТЕ КАК КИНОПЕРСОНАЖ: К ПРОБЛЕМЕ ДИАЛОГА ЛИТЕРАТУРЫ И КИНО	337
45. Марија Тодорова, Весна Продановска-Попоска - ГЛАСОВНИТЕ СИСТЕМИ НА ШПАНСКИОТ И НА АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК	345
46. Емилија Тодоровиќ - ОБРАЗОВАНИЕ И ПРАКТИКА: УЧЕЊЕ ПРЕКУ РАБОТА-НОВ КОНЦЕПТ ЗА ПРАКТИЧНА ОБУКА ВО ТЕХНИЧКОТО ОБРАЗОВАНИЕ	351
47. Elena Trajanovska, Maja Gjurovikj, Biljana Ivanova - STANDARDS-BASED EDUCATION IN ACHIEVING LANGUAGE INTEROPERABILITY	357
48. Nina S. Ćeklić - NARRATIVE-STYLISTIC FEATURES IN THE NOVEL LETTERS TO DANILO KIŠ BY FILIP GAJIĆ	365
49. Уљянова Марина Алексеевна - ГЕНДЕРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СЕМАНТИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЫ СЛОВА ВЗГЛЯД	373
50. Славица Урумова-Марковска - ПРОСВЕТИТЕЛСКИОТ ЛИК НА СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ ВО ПРЕДАНИЈАТА И ЛЕГЕНДИТЕ	383
51. С.Н. Филошкина, Ж.А. Борискина - АВТОР В ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ (НА МАТЕРИАЛЕ КНИГИ Г. ГРИНА “Getting to Know the General. The Story of an Involvement”, 1984.)	391
52. Наталија Хабарова - АНГЛИЙСКИЕ ЗАИМСТВОВАНИЯ В СРЕДСТВАХ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ	397
53. Ольга Швецова - ЯЗЫКОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ «ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОЭМЫ» А.С. МАКАРЕНКО	407
54. Васко Шутаров - КУЛТУРА И КУЛТУРНА ДИПЛОМАТИЈА ВО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА	415

СОЦИЈАЛНИТЕ РАСКАЗИ НА АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ И БОРИС БОЈАЦИСКИ

Јованка Денкова¹

Апстракт

Во оваа статија се осврнуваме кон творештвото на двајца претставници на краткиот расказ за деца и млади во руската и македонската книжевност – Антон Павлович Чехов и Борис Бојациски. Овие двајца автори се сметаат за основоположници на литературата за деца во своите земји. Анализата кај Чехов ќе се задржи врз збирката раскази „Шарени раскази“, а од Борис Бојациски ќе се анализира збирката раскази „Чекори што не можеа да запраат“. Акцентот ќе се стави на анализа на допирните елементи во нивното творештво, првенствено во дел од нивниот краток расказ и при тоа ќе се направи книжевна споредба на дел од социјалните елементи кај двајцата автори.

Клучни зборови: *раскази за деца, А. П. Чехов, Борис Бојациски.*

Вовед

За Антон Павлович Чехов (1860- 1904) обично се вели дека по професија бил лекар, а по душа бил писател. Ова мислење може да се прифати со забелешка, дека во руската и во европската литература на своето време, Чехов бил еден од ненадминливите писатели на кратка епска форма, расказот, со изразено топло чувство и смисла, од тривијален мотив од животот да пронајде повод за естетска и етичка порака. Многу блиски до расказите на Чехов, но на македонско тло, се расказите за деца и млади од авторот Борис Бојациски². Притоа, во тој контекст, особено се истакнува збирката раскази „Чекори што не можеа да запраат“. Карактеристичен белег во расказите на Бојациски претставуваат архаизмите. Тоа се старомодни зборови за опишување на некоја појава и со тоа Бојациски, несомнено, го зачувал изворниот македонски јазик. Тоа пак, претставува позитивна одлика на стилот на пишување на Бојациски затоа што во денешно време македонскиот јазик изобилува со интернационализми кои секако дека имаат свои синоними во нашиот мајчин македонски јазик.

¹ Проф. д-р Јованка Денкова, Катедра за македонски јазик и книжевност, Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип.

² Борис Бојациски, како учител, на своите и идните поколенија остави дело кое е и ќе биде нивно четиво и лектира. Тоа дело, со сите свои литературни вредности, подемот го доживува по ослободувањето, а особено е значајно бидејќи е врзано и неделиво од првиот наш весник за деца „Пионер“. Роден е на 23 Февруари во Охрид 1915 година, а умира на 9 мај 1959 година во родното место. По завршената учителска школа во Шабац, работи како учител во охридските и струшките села, а по ослободувањето е уредник на разни списанија. Како учител, напишал неколку приказни за деца. Бојациски е добитник на бројни награди за неговата литературна активност. По ослободувањето на Македонија, Бојациски бил еден од првите македонски автори за деца. Последните години од својот живот ги минал во родниот град, каде што и умира на 9 мај 1959 година.

Раскажувајќи за празниците и обичаите, за повредениот галеб, за болното дете, за предупредувањата од опасностите што демнат од детската игра, за пожртвуваноста, за другарството, авторот недвосмислено испраќа порака до најмладите читатели од чија содржина можат да научат и да бидат подготвени за предизвиците во нивното секојдневије. Ете затоа децата уште од најмали нозе треба да бидат внесени во светот на литературата, а соодветен пример за нивно упатување во тајните на пишаниот збор претставуваат расказите на Борис Бојациски.

Антон Павлович Чехов – Борис Бојациски

Роден во Тангорог, на брегот на Азовското море, Чехов поминал многу скромни детски денови. Внук на откупен дедо од селскиот кмет и син на скромен бакалин, од мал морал да работи во татковиот дуќан како чирак, но и да посетува грчко основно училиште. До преоѓањето на родителите во Москва, на децата им давал приватни часови по странски јазици, а по завршувањето на гимназијата, студирал медицина во Москва. Чехов никогаш не бил професионален лекар, макар што на луѓето им правел безгранични медицински услуги. Чехов почнал да се занимава со литературна работа многу рано. Најпрво пишуval журналистички и фелџонистички текстови, за потоа да го сврти вниманието кон краткиот расказ, за кој имал многу смисла, а темите ги наоѓал во тогашната руска стварност. По напорна работа на 28-годишна возраст сепак успеал да се потврди како признат писател: за збирката раскази „Во самракот“ добил награда од Академијата на науките и, оттогаш, станал популарен писател.

Раскажувач и драмски писател, Антон Павлович Чехов, на реалистичната литература покрај десетина кратки раскази ѝ оставил и неколку успешни драми. Нивната популарност е присутна и денес, а тоа се драмите „Вујко Вања“, „Галеб“, „Три сестри“, „Вишновата градина“ и др. За децата и младите Чехов напишал повеќе кратки приказни. Меѓутоа, со неминлива вредност е и збирката „Каштанка и други раскази“.

Основни особености на кратките раскази за Чехов наменети за децата и младите се: интересни фабули, елиптичен облик на раскажување, густа драматичност на дејството, едноставност на монолозите и дијалозите- и јазик изразен во формата: пишувај така што на зборовите да им биде тесно, а на мислите широко. Покрај тоа, расказите на Чехов содржат топол хумор, кој зависно од животните ситуации може да прејде во *смеа низ солзи* или да го остави читателот меланхоличен и носталгичен, бидејќи животот е полн со *светлина и мрак*.

Во расказите какви што се „Каштанка“, „Вања“, „Дечишта“, „Остриги“, „Гриша“, „Момчиња“, „Мала шега“ и други, Чехов понудил галерија мотиви за најразлични случувања меѓу луѓето, децата и животинскиот свет. Во расказот „Каштанка“ тој ја следи судбината на кучето јазовичар кое момчето го губи, а кучето доаѓа во циркус каде станува член на животинската менаџерија, за потоа да су се врати на момчето. Расказот „Вања“ целиот е од лирска и по малку патетична мекотија, бидејќи раскажува за тажната судбина на момчето, кое заминува од семејното гнездо за да учи занает: момчето Вања е нежно детско битие, со кривка душа и чувствителни нерви; ненавикнат на живот надвор од куќата, тој пишува насолзено писмо до деда си да дојде и да го врати дома, но писмото не стигнува на вистинската адреса, па судбината на несреќното момче се продолжува во недоглед.

Расказите на Чехов се слики од животот во социјалните прилики на тогашна Русија („Дечишта“); во нив момчињата мечтаат за заминувањето на Дивиот Запад („Момчиња“) каде ќе живеат и ќе работат поспокојно отколку во својата земја. Расказот „Гриша“, исто така, ја опишува мачнотијата на животот: во него двегодишното момче живее во тесниот собен простор, така што сите членови на семејството и предметите ги знае напамет. Гриша сака да замине некаде во светот, и да ужива со животните, да ги гледа луѓето и да ги следи случувањата во надворешниот свет, но не успева во тоа.

Како одличен набљудувач на случувањата во современиот живот и времето во кое живеел, Чехов покажал голема смисла за психоанализа и уште повеќе чувство за јазичниот израз. Затоа, неговите раскази лесно се прилепуваат за духот и душата на читателите. Со малку зборови, но со полна сила на срцето, овој раскажувач-поет на мали сцени од животот, умее да раскаже и за будуњето на првите детски љубови. Во расказот „Мала шега“, тој го открива будуњето на емоциите на момчето и девојчето, додека се тркалаат и санкаат на снегот; а кога во еден момент момчето израдуван од заруменетото лице на девојчето, без срам вели: „Надја, јас ве сакам“, доаѓа до лудило на внатрешниот копнеж на еден кон друг. А кога снегот исчезнува, а се појавува топлата пролет, девојчето Надја не може да ја заборава таа опојна, магична реченица која живее во душата како спомен за цел живот. Сликвито и драматично, во расказот Чехов ја опишал чистотата на детското чувство која како му се упатува на пролетниот ветер и на предвечиерието: „Боже мој, што ли се случува - вели тој - со Надјенка! Таа извикува, се смее со целото лице --и ги пружа рацете во пресрет на ветрот, радосно, среќно, толку прекрасно“.³

Антон Павлович Чехов бил и останал писател од кого можел да се учи литературниот занает, но не и смислата дека од гранките на животот може да се направи бајка на сонот и љубовта. Од Чехов учеле Горки, Пелин, Мопасан и нашиот Копик. Сепак, тој ја сочувал едноставноста на својот стил и моделот на краток расказ, кој влегува во душата и на младиот и на возрасниот читател.⁴

И Миомир Милинковиќ се согласува дека Чехов е еден од најголемите светски мајстори на краткиот расказ, било да е наменет за децата, за младите или за возрасните, и без оглед на тоа за која тема станува збор. Во неговите раскази се доловува светот на обичните луѓе. Тоа е свет со различна социјална, класна, професионална и старосна структура; свет на селани, трговци, полицајци, поштари, чиновници, лекари, актери, свештеници, литерати, ситни измамници и крадци, кои решението на своите животни проблеми го гледаат во сопствениот модус за егзистенција. Кратката форма за која се определил Чехов, во извесна мера го определува и неговиот стилски израз. Јазикот на кој пишува е непосреден и жив, полн и функционален, ослободен од украсни епитети и непотребни украси. Сликвитоста во раскажувањето е творечкото кредо на овој голем раскажувач. Портретите на јунаците и индивидуализацијата на нивните карактери се засновани на типични детали, на нивниот говор и постапки, во кои ја откриваат симболиката на нивниот внатрешен живот. Или како што тој му напишал на својот брат: „Најдобро е да се избегнува опис на душевната состојба

³ А. П. Чехов: Одабране приповетке, Нолит, Белград, 1963, стр. 117.

⁴ Блаже Китанов, Воја Марјановиќ, Литература за деца и млади (Поетика-писатели-дела), кн.1, Педагошки факултет „Гоце Делчев“, Штип, 2007, стр.258-261.

на јунаците. Таа треба да е јасна од нивните постапки“.⁵

Во збирката раскази „Чекори што не можеа да запрат“⁶ од Борис Бојациски, детето е постојано во движење, во акција, оска на животот, светот, дејствијата, животната драма. Во нив авторот го предава детето како општествено битие, како дел од една целост што се гради и создава, што градејќи го новото и себеси се преобразува. Овде авторот го проследува социјалното и моралното сивило на стварноста, социјалните и класните разлики, расипаноста, лицемерието и експлоатацијата што особено ќе ги почувствува малиот Јордан од расказот „Пусти желби“ соочен со еден слој занаетчији -мајстори, а всушност експлоататори, какви што се Андон и Ангеле. Во тие мигови во душата на обесправеното момче бликнуваат прашања на кои одговорот се назира во далечините: „А сега каде? Кај кого? Надежта на татко му и топлата желба на мајка му ги гледаше истинати...Ох! Зошто е животот толку тежок!...Да не му беа барем рацеви олку слаби, немошливи!“. Борис Бојациски ја открива бескрупулозната алчност на тој слој луѓе, кои се сврзани со власта и како такви можат да направат сè, па дури се закануваат и со најдрастични одмаздувања кога ќе ја насетат загрозеноста на своите интереси. Јордан не може да сфати што всушност се случува со него, зар навистина сите негови желби имаат епилог-пусти желби, до изнемоштеност чепкајќи во себеси, барајќи ја смислата и за утрешниот повторен обид кај некој друг мајстор-занаетчија. Тоа е релјефен лик на дете кое е инкарнација на мачното и светлото, грозоморното и надежното, злото и доброто што го носеше со своите брзи бранови онаа разбучена, широка и матна река која татнеше во далечините и будеше немир. Овде како да се насетува една дискретна симболика, алузија на утрешниот немир со кој ќе се разрешат социјалните и класните антагонизми и агонијата на детството со многу мачнина во себеси, а во просториите во кои со страв зачекорува⁷. Бојациски, во расказот „Мојот другар“, болно ни ги претставува траумите од детството на малиот Драго, кога по Водици, родителите на неговиот најдобар, но болен другар Томе го однеле да го искапатво осветените води на езерото, другарчето, и покрај сè –умира. Тагувањето на Драго по загубата на неговиот другар, вртник е предадена навистина импресивно: „Се скрив во едно коше и долго, долго безутешно плачев, овојпат сам, без мојот другар Томе“. За тоа колку се длабоки трауматичните настани од детството сведочат следниве негови зборови: „Тоа стана пред многу години кога безгрижноста на детството нè носи на своите крилја, а доживувањата оставаат длабоки траги сè до староста“. Малиот Трајан од расказот „Браздата вода“, кој иако нема што да облече на нозете, бос оди на училиште, се труди да постигне што повисок успех, иако школувањето не му е на мајчиниот јазик, сепак, не сака неправда. Тој дури влетува и во тепачка со друго дете, кое му ја попречува водата, кога ја наводнуваат нивата. Тој и неговото семејство сакаат чесно да си го заработат лебот, одгледувајќи разни овошја и зеленчук и ги продаваат. Меѓутоа, неправдата која ќе му биде нанесена со натепувањето од страна на детето само затоа што со него се неговите постари роднини, во неговата душа создава горчина и јад кои не можат така лесно да се

⁵ Миомир Милинковиќ, Страни писци за деца и младе, Легенда, Чачак, 2006, стр. 275-276.

⁶ Борис Бојациски, Чекори што не можеа да запрат, Детска радост, Скопје, 1958

⁷ Блаже Китанов, Воја Марјановиќ, Литература за деца и млади (Поетика-писатели-дела), кн.1, Педагошки факултет „Гоце Делчев“, Штип, 2007, стр.258-261.

избришат: Татковците и чичковците му си гледаа сеир и задоволно се смееја, а Трајан безмерно увреден стана, си ја зеде мотиката, паларијата и со полни очи јад си отиде...Помина една недела, поминаа две, а него сè повеќе го печеше и болеше во душата. Зар ним да им ја земат браздата вода?! И прстите до болка се стегнаа во тупаница“ („Браздата вода“). Читајќи го расказот „Игри“, солзите сами ни навираат во очите и никако не можат да се сопрат. Малечката Јанинка играјќи си, ја отвора печката и пали лист хартија од тетратката. Сувата хартија наеднаш пламнува и пламенот се разнесува врз нејзиното фустанче. Очајнички бара помош, со солзи во очите од болката која ѝ ја нанесува црвениот разлутен пламен. Ова страшно искуство претставува голема траума и за нејзе и за нејзиното помало братче, кое е сведок на случувањето, но не може да ѝ помогне зашто и не ја разбира сериозноста на ситуацијата: Сините очиња топло и нежно го гледаа сестричето. По бескрвното нејзино лице распути осмев. Братчето ја гледаше и се чудеше. Сите се така тажни! Како стана сè така брзо и страшно! Та нели само до пред малу тие толку убаво си играа! („Игри“) Јунакот Мите од расказот „Стивна бурата“ и самиот преживува премрежје заради желбата да не го напушти училиштето, се соочува со многу предизвици во кои тој е победникот. Успева да стигне до училиштето без разлика на тоа што надвор има снег до колена и многу се лизга. Со пламенот од книгите, успева да го избрка волкот кој му го попречува патот. Во душата чувствува страв, но се бори со сите предизвици што животот му ги приредува: Ги загриза усните. Му се поткосија нозете, рацете; снагата му омале. Во главата му се зародуваа и растеа страшни мисли...сосема наблизу чу долго и страшно виеење. Се стресе...Од крчкањето на волчешките заби Мите се здрви. Му се исуши устата, а срцето ќе му искочеше! Во стравот ја гушкаше веткатакако мајчината рака заштитница („Стивна бурата“).Писателовата љубов кон понижените прозвучува со тонови кои ја потсилуваат дидактичката идеја, но без оглед на сè Борис Бојациски е творец на социјалниот расказ за деца и младина во македонската литература. Хероите на неговите раскази се деца на сиромашни, навредени и понижени, често болни родители, ситни бавчанци, благородни, кои од пелени го чувствуваат на својот грб тешкиот и нерадосен живот, горчливиот залак на сиромашната трпеза и навредливиот однос на богатите. Тоа се чесни и морално здрави деца, способни да трпат, да простуваат и да се надеваат, но немоќни за одмазда, иако за тоа имаат многу причини и поводи. Душевните немири и дилеми на момчето во расказот „Немири“ произлегуваат од пронаоѓањето на поголема сума на пари: „Ни самиот не знаеше дали беше тоа од страв или од радост. Пред очите му поигруваа една по друга неисполнетите желби, така примамливи и убави!...“, и момчето ги разгледува излозите со прекрасните играчки, за веднаш потоа во свеста да му се појават сликите на неговите сиромашни родители и моментот кога тие ја распределувале и онака малата заработувачка, а со тоа и прашањата: Ами тате ако ја изгубеше заработувачката?! Што ли ќе станеше со нив?! Како ли му е сега, по оваа зима на тој, што му испаднало ќесето? Кутриот! ...Како да ги дослушуваше првите акорди на својот внатрешен глас („Немири“). Како што се гледа, речениците му се јасни, концизни и богати по мислите што ги изразуваат. Секој расказ изобилува со силни и разнообразни чувства. Наизменично се јавуваат тагата и радоста, чувството на одговорност и чувството на гордост по завршената работа, немирите и возбудувањата карактеристични за сите деца. Сите овие проблеми и тешкотии децата ги примаат многу тешко и во нивните

срца се врежува страв и трауми. Во тој контекст, може да се спомене расказот „Скап динар“ ја открива маката на детето кое во неможност да ѝ помогне на болната мајка на поинаков начин, се обидува да заработи на чесен начин средства за да може да ѝ ги купи лековите на мајка си. Како што претходно е споменато, Борис Бојациски претежно пишува за децата. Неговите раскази се полни со игри, знаења, искуства и поука за тоа што треба, а што не треба најмладите да го прават. Дава многу опширни описи на природата, на ликовите и настаните. Сиве овие карактеристики со кои се одликува творештвото на Борис Бојациски го ставаат во редот на автори кои недвосмислено, сигурно зачекориле кон развојот на детската литература. Затоа со право може да се каже дека Борис Бојациски бил и останува да биде плоден и афирмиран автор, ценет општественик и културен работник.

Ако се осврнеме на тврдењето на Слободан Ж. Марковиќ и на неговата типологија на детството, можеме да заклучиме дека, без оглед дали се работи за сеќавања од сопственото детство (детството како искуство) и таков е на пример или расказот „Пусти желби“ од Борис Бојациски, или, пак, се работи за детство опишано преку очите на нараторот-дете, каде точката на гледање е од страната на детето, како во расказот „Мојот другар“ од Борис Бојациски, ваквите предрасуди и настани оставаат трауматични сеќавања и лузни не само врз детството, туку и врз личноста, возрасниот човек кој се развива од детето. За тоа колку се длабоки трауматичните настани од детството сведочат следниве негови зборови: „Тоа стана пред многу години кога безгрижноста на детството нè носи на своите крилја, а доживувањата оставаат длабоки трагисе до староста“.

Заклучок

Одгоренаведеното, евидентно дека и во македонската и во јужнословенските литератури, несомнено и во светската, постојат дела во книжевноста за деца во кои авторите од позиција на детето навлегуваат и многу сликовито говорат за неговиот интимен свет, за сите настани кои оставаат длабоки траги, а понекогаш и лузни во неговата душа. Од друга страна, тоа се и раскази кои откриваат мноштво “граници” од секаков тип (верски, економски, социјален), но сепак преовладува оптимизмот, зашто се чини дека токму децата се оние кои не се помируваат со таквите ограничувања и неправди. Иако некогаш, се прикажани како послаби и недоволно моќни да променат нешто, сепак самиот револт е доволен и доволно зборува дека постои голема веројатност дека ќе се изградат во личности кои нема да толерираат такви ограничувања, од било каков тип.

Освртот кон расказите на Чехов и Бојациски наменети за децата и младите, покажа дека меѓу нив има допирни точки кои се согледуваат во сликањето на ликовите, описот на нивниот богат внатрешен свет, трауматичните чувства кои ги мачат заради неправедноста на светот, или заради неправедните постапки на тие околу нив, но кои силно се одразуваат врз нивното длабоко чисто морално чувство.

Литература

1. Бојациски, Б. (1958). Чекори што не можеа да запрат, Детска радост, Скопје.
2. Китанов, Б., Марјановиќ, В. (2007). Литература за деца и млади (Поетика-писатели-дела), кн.1, Педагошки факултет „Гоце Делчев“, Штип.
3. Милинковиќ, М. (2006). Страни писци за децу и младе, Легенда, Чачак.
4. Чехов, А.П. (1960), Шарени раскази, Кочо Рацин, Скопје.
5. Чехов, А.П. (1963). Одабране приповетке, Нолит, Белград.